

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Η ΔΙΚΑΙΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑΣ

Κώστας Σταμάτης,
Καθηγητής Φιλοσοφίας του Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Η ΔΙΚΑΙΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΚΤΟΝΙΑΣ¹

Κώστας Σταμάτης,
Καθηγητής Φιλοσοφίας του Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ

Δεκέμβριος 2021

¹Ομιλία σε εκδήλωση του Ρητορικού Συλλόγου Νομικής ΑΠΘ, 10/12/2021.

Κατά την τελευταία τριετία το ζήτημα της γυναικοκτονίας έχει έρθει στον δημόσιο διάλογο μετ' επιτάσεως και δικαιολογημένα. Η δολοφονία γυναικών από άνδρες αποτελεί την ορατή κορυφή ενός παγόβουνου, που το μεγαλύτερο τμήμα του όγκου του είναι, σε γενικές γραμμές, αθέατο, κρυμμένο πίσω από τοίχους κατοικιών ή χώρων εργασίας. Πρόκειται για την έμφυλη βία σε όλες τις πτυχές της, στον ιδιωτικό αλλά και στον εργασιακό βίο.

1. Όρια της ποινικής διαχείρισης του φαινομένου

Το έτος 2021 έχουν καταμετρηθεί στην Ελλάδα 18 δολοφονίες γυναικών από άνδρες, σύζυγο, ερωτικό σύντροφο ή υιό. Ο αριθμός αυτός είναι ελαφρώς αυξημένος σε σύγκριση με τον αριθμό ανθρωποκτονιών γυναικών που διαπράττονται κατ' έτος στη χώρα μας. Αυτό που αναμφίβολα έχει συμβεί πιο πρόσφατα είναι ότι τέτοιες εγκληματικές πράξεις τυγχάνουν προβεβλημένης πλέον ενημέρωσης του κοινού. Υπό την αναμενόμενη έξαψη της κοινής γνώμης, πυκνώνουν φωνές, ιδίως από γυναικείες οργανώσεις, που τάσσονται υπέρ της αυτοτελούς καθιέρωσης στον Ποινικό μας Κώδικα της γυναικοκτονίας ως επιβαρυντικής μορφής ανθρωποκτονίας με δόλο.

Αντιμετωπίζω με μεγάλη επιφυλακτικότητα τη συγκεκριμένη πρόταση. Δεν υπάρχει καμία αντίρρηση να καθιερωθεί ο όρος «γυναικοκτονία» στον δημόσιο λόγο, προκειμένου να υποδηλώνει την αφαίρεση της ζωής γυναίκας από άνδρα, μόνο και μόνον επειδή το θύμα είναι γυναίκα. Η τελευταία αυτή φράση υποδηλώνει ότι για παρόμοιο λόγο, κατά πάσα πιθανότητα, ο δράστης δεν θα σκότωνε άνδρα. Το διαπράττει ωστόσο εις βάρος γυναίκας, πρώτον, ως πρόσωπο ανήμπορο να προστατεύσει αποτελεσματικά τον εαυτό της και, δεύτερον, διακατεχόμενος από την έμμονη προκατάληψη ενός νοσηρού ανδρισμού ότι η γυναίκα «τού ανήκει», τελώντας δήθεν υπό την εξουσία του.

Αυτό που εντυπωσιάζει αρνητικά σε παρόμοιες περιπτώσεις είναι η ευκολία με την οποία άνδρες καταφεύγουν σε φόνο εις βάρος γυναίκας με την οποία τελούν σε οικειότητα, οικογενειακή ή μη· ευκολία που αποτυπώνεται εύγλωττα σε φθηνές δικαιολογίες, τις οποίες οι δράστες εφευρίσκουν σε απάντηση του ερωτήματος γιατί θανάτωσαν το θύμα. Ωστόσο, η πρόταση να αντιμετωπιστεί ένα σύνθετο και επίμονο κοινωνικό και πολιτισμικό πρόβλημα με τα μέσα αυστηρού ποινικού κολασμού εγείρει ισχυρό αντίλογο.

Δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητο ότι, με την εντυπωσιοθηρική προβολή από τα ΜΜΕ ενός υπαρκτού ζητήματος, η κοινή γνώμη εθίζεται να ρέπει σε ορισμένο νομικό ηθικισμό (moralism). Το πρώτο πράγμα που σκέπτεται αυθόρμητα προς αντιμετώπιση του ζητήματος είναι συνήθως η περίφημη αυστηροποίηση των ποινών, υποτίθεται προς αποτροπή επίδοξων δραστών στο μέλλον, ώστε να παταχθεί το έγκλημα.

Ανταποδεικτικά προς αυτόν τον αλυσιτελή ισχυρισμό, αρκεί να αναλογιστούμε ότι σε πολλές πολιτείες των ΗΠΑ εξακολουθεί να ισχύει, να επισύρεται δικαστικά και να εκτελείται η θανατική ποινή. Παρ' όλα αυτά, στις ΗΠΑ διαπράττονται κατ' έτος εννιά φορές περισσότερες ανθρωποκτονίες σε σύγκριση με τον ίδιας τάξεως πληθυσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην οποία μάλιστα η ποινή του θανάτου είναι νομοθετικά κατηργημένη!

Εις πείσμα, λοιπόν, της άκρας αυστηρότητας του αμερικανικού ποινικού και σωφρονιστικού συστήματος, η θανατική ποινή τελικά δεν επιτελεί αποτελεσματικά την αποτρεπτική λειτουργία που θα ανέμενε κανείς. Διαισθανόμαστε επομένως ότι υπόκεινται λόγοι πολύ βαθύτεροι, μη συνειδητοί από δράστη παρόμοιας φρικτής ενέργειας, ως προς τους οποίους η αυστηροποίηση των ποινών αδυνατεί να επιτελέσει αποτελεσματικά προληπτική λειτουργία.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, ακόμη και όποτε το θύμα είναι γυναίκα, από θέσεως αρχής, για ακριβοδίκαη κρίση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τυχόν ελαφρυντικά υπέρ του δράστη, αλλά με τρόπο περιεσκεμμένο. Φερ' ειπείν, ως προς το ελαφρυντικό του πρότερου σύννομου βίου, αρμόζει να συνειδητοποιηθεί ότι δεν αρκεί πλέον ότι ο υπαίτιος διαθέτει λευκό ποινικό μητρώο, αλλά απαιτείται ο υπαίτιος να έχει ζήσει σύννομα μέχρι το χρόνο κατά τον οποίο έγινε το έγκλημα (άρθ. 84§2 περ. α' Ποινικού Κώδικα).

Η κοινωνική εμπειρία δείχνει ότι, ως επί το πλείστον, ο ανθρωποκτόνος της συζύγου του είχε υποπέσει στο προηγούμενο διάστημα σε πράξεις φραστικής ή φυσικής βίας εις βάρος μελών της οικογένειάς του. Ακόμη κι εάν τέτοια περιστατικά υπό το κράτος φόβου δεν έχουν καταγγελθεί από τα θύματα τέτοια συμπεριφοράς, ο προηγούμενος βίος του βάνουσου συζύγου ασφαλώς δεν μπορεί να θεωρηθεί σύννομος, ώστε να υπάρξει έδαφος για επίκληση του εν λόγω ελαφρυντικού.

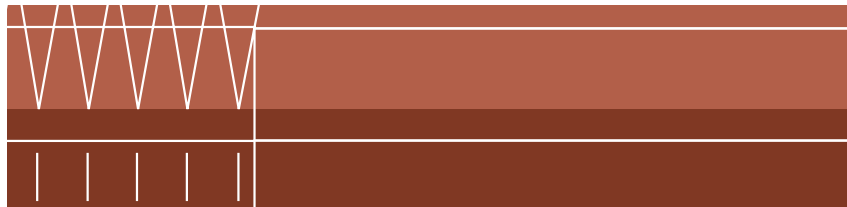

α) Καταρχάς, επιβαρυντική μορφή ενός εγκλήματος σημαίνει, αν μη τι άλλο, βαρύτερο ποινικό κολασμό σε σύγκριση με τη συνήθη μορφή του ίδιου εγκλήματος. Για την κοινή ανθρωποκτονία η προβλεπόμενη ποινή, με την τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα το 2019, ήταν -ορθώς- «κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη τουλάχιστον δέκα ετών». Σημειωτέον όμως ότι, με την επιλήψιμη πρόσφατη τροποποίηση στο άρθ.299 Ποινικού Κώδικα, ως επαπειλούμενη ποινή έχει οριστεί -με τρόπο ισοπεδωτικό και ανελαστικό- μόνον η ισόβια κάθειρξη. Άραγε, για το προτεινόμενο έγκλημα «γυναικοκτονίας» ποια θα άρμοζε να ήταν η προβλεπόμενη ποινή, σύμφωνα με τη γνώμη όσων το προτείνουν;

Προφανώς, θα ήταν λογικά μια ποινή ακόμη πιο αυστηρή από την ισόβια κάθειρξη. Βαρύτερη από την ισόβια κάθειρξη, θεωρητικά τουλάχιστον, είναι μόνον η ποινή του θανάτου. Αλλά η θανατική καταδίκη, ευτυχώς, εδώ και πολλά χρόνια έχει καταργηθεί ως *απάνθρωπη* ποινική κύρωση, στη χώρα μας και σε ολόκληρο τον κόσμο, με τη θλιβερή εξαίρεση ελάχιστων χωρών στην υφήλιο. Επ' ουδενί επιτρέπεται να επανεισαχθεί η ποινή του θανάτου στο ποινικό μας σύστημα, για ευνόητους δικαιολογητικούς λόγους, πρωταρχικά από σεβασμό στην ανθρώπινη ζωή tout court.

Άρα, η προβλεπόμενη ποινή για γυναικοκτονία θα ήταν εντέλει *ίδια* με αυτήν της κοινής ανθρωποκτονίας. Εάν όμως η γυναικοκτονία στερούταν *επιβαρυντικού* χαρακτήρα, τότε η πρόταση για εισαγωγή τέτοιου εγκλήματος καταντά άτοπη! Ήδη εξ αυτού του λόγου αποδεικνύεται παντελώς *περιττή* η νομοθετική εισαγωγή μιας επιβαρυντικής μορφής της ανθρωποκτονίας. Υπάρχουν όμως και πιο *ουσιαστικοί* λόγοι, ηθικοπολιτικής τάξεως, εναντίον της πρότασης αυτής.

Πράγματι, εάν γινόταν αποδεκτή βαρύτερη κύρωση για φόνο γυναίκας με υπόβαθρο μισογυνισμού ή σεξιστικό, τότε λογικά θα έπρεπε(;) να επεκταθεί αναλόγως παρόμοια τιμωρητική επιβάρυνση και στα κακουργήματα από δόλο, τα οποία όμως αφορούν σε προσβολή της *σωματικής ακεραιότητας* και της *γενετήσιας ελευθερίας* ειδικά των γυναικών από άνδρες. Αλλά τέτοια άτοπη επέκταση του κυρωτικού φορτίου θα έπληττε με κραυγαλέο πια τρόπο την *ισότιμη* ποινική αντιμετώπιση των ανθρώπων, ανδρών και γυναικών αδιακρίτως.

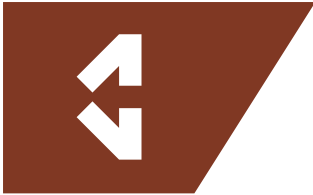
β) Θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει ότι υπέρ της πρότασης για καθιέρωση εγκλήματος γυναικοκτονίας συνηγορεί ένα επιχείρημα ειλημμένο από το άρθ. 116 του Συντάγματος. Το επιχείρημα θα υποστήριζε ότι ναι μεν «οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις» (άρθ. 4§2 Συντ.), πλην όμως «δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών» (άρθ. 116§2). Άρα, προς άρση ανισότητας που υφέρπει στην πρακτική εις βάρος των γυναικών, ενδεχομένως θα θεωρούσε κανείς θεμιτό η υπό συζήτηση πρόταση για έγκλημα γυναικοκτονίας να υλοποιηθεί νομοθετικά από το κράτος. Παρά ταύτα, και αυτό το επιχείρημα δεν αντέχει σε εγγύτερη κριτική.

Εν πρώτοις, ας έχουμε κατά νου ότι η δικαιοπολιτική διαχείριση ενός ευπαθούς κοινωνικού ζητήματος συναντά κάποια όρια, ιδίως μάλιστα στο δίκαιο του ποινικού κολασμού. Κατά πρώτο λόγο, σε επίπεδο ποινικής νομοθεσίας, κατά αντικειμενική κρίση, *δεν υπάρχει στην εποχή μας έλλειμμα ποινικής προστασίας, το οποίο να αποβαίνει εις βάρος των γυναικών.*

Κατά δεύτερο λόγο, ούτε και εντοπίζεται κάποια διακριτή, *έμπρακτη* ανισότητα στο συγκεκριμένο ζήτημα της γυναικοκτονίας, η οποία θα έχρηζε νομοθετικής παρέμβασης προς *άρση* της, μιλώντας *de lege ferenda*. *De lege lata* η ανθρωποκτονία στο ελληνικό ποινικό σύστημα τιμωρείται ισότιμα, όποιο κι αν είναι το φύλο είτε του υπαίτιου είτε του θύματος. Ακριβώς έτσι όπως προσηκει σε ένα νεωτερικό δικαιοκρατικό σύστημα, ιδανικό θεμέλιο του οποίου είναι το τρίπτυχο των κορυφαίων αρχών: ελευθερία, ισότητα, αλληλεγγύη.

Εκεί όπου *όντως* χρειάζεται η πολιτεία να λάβει μακρά σειρά θετικών μέτρων είναι το ευρύτετο πεδίο που αφορά στα θύματα της έμφυλης βίας. Ολόκληρη δέσμη τέτοιων μέτρων ήδη προτείνεται στην Ελλάδα και διεθνώς, ορθώς, ιδίως από γυναικείες οργανώσεις.

Παραδείγματος χάριν, τα θύματα έμφυλης βίας πρέπει, πριν από όλα, να προσεγγίζονται από τα κρατικά όργανα με σεβασμό και να ενθαρρύνονται να καταγγέλλουν τα περιστατικά βίας που έχουν υποστεί ή έχουν υποπέσει στην αντίληψή τους. Πολύ συχνά, ιδιαίτερα όποτε συμβαίνει γυναίκες να είναι οικονομικά εξαρτημένες από τον σύντροφο ζωής, εξαναγκάζονται να υπομένουν λεκτική και σωματική βία από τον τελευταίο, με τον φόβο ότι διαφορετικά δεν θα καταφέρουν βιοτικά να ακολουθήσουν προσεχώς μια αυτόνομη πορεία ζωής ή για τον λόγο ότι φοβούνται αντίποινα από τον κακοποιούντα σύζυγο.

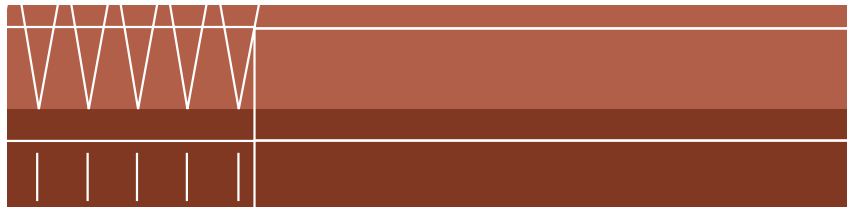

Περαιτέρω, απαιτούνται μέτρα προστασίας και στήριξης γυναικών που έχουν επιβιώσει από άσκηση βίας εις βάρος των ιδίων και των παιδιών τους, όπως τα μέτρα αυτά διαλαμβάνονται στη Διεθνή Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Επίσης, είναι επάναγκες να ενισχυθούν και να αυξηθούν οι δομές στήριξης γυναικών με μόνιμο και κατάλληλο προσωπικό. Παράλληλα, επείγει να στηριχθούν οικονομικά και βιοτικά γυναίκες και παιδιά που δραπετεύουν από εστία ενδοοικογενειακής βίας. Προς το σκοπό αυτό, θα βοηθούσε και κάποιο επίδομα για τη στήριξή τους, καθώς επίσης η παροχή νομικής βοήθειας, ιδίως για πρόσωπα χαμηλού εισοδήματος.

Συγχρόνως, χρειάζεται βεβαίως να συσταθεί μια δομή που θα παρέχει άμεσα φιλοξενία σε γυναίκες και παιδιά, μέχρις ότου επιλυθούν βασικά ζητήματα διαβίωσής τους. Κρίσιμο ζητούμενο είναι να καταργηθεί η προσφάτως εισαχθείσα στο ελληνικό οικογενειακό δίκαιο υποχρεωτική συνεπιμέλεια των κοινών τέκνων με βίαιο σύζυγο και πατέρα. Άνδρας που κακοποιεί γυναίκα και σύζυγο δεν μπορεί να λογίζεται άξιος να διατηρεί γονική μέριμνα και επιμέλεια των τέκνων. Σημαντικό είναι, ακόμη, να συσταθούν ειδικά τμήματα προστασίας των γυναικών από ανδρική βία στις εισαγγελικές αρχές, στην αστυνομική αρχή, στην κοινωνική πρόνοια, στην ιατροδικαστική υπηρεσία.

Από τη δική τους πλευρά, ενώσεις και σωματεία δημοσιογράφων πρέπει να αξιώνουν από τα μέλη τους την πιστή τήρηση κανόνων δεοντολογίας ως προς τη δημόσια παρουσίαση περιστατικών έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας. Παρομοίως, το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης οφείλει να ασκεί πιο ουσιαστικό και αποτελεσματικό έλεγχο γύρω από το ίδιο θέμα, καθώς και σχετικά με την προβολή σεξιστικού ή βίαιου προτύπου στις σχέσεις ανδρών, γυναικών και παιδιών.

Και πολλά άλλα ακόμη μέτρα αρμόζει να παγιωθούν προς την ίδια γενική κατεύθυνση, με κατευθυντήρια σκέψη ότι, as a matter of fact, στις σχέσεις ανδρών και γυναικών οι γυναίκες είναι που κινδυνεύουν αισθητά περισσότερο να υποστούν βία από τον άλλο, όπως και τα κοινά τέκνα τους. Χωρίς παρόμοιο πλέγμα κανόνων και θεσμών, γυναίκες και παιδιά στερούνται εμπράκτως του δικαιώματος όλων σε αξιοβίωτη ζωή, απαλλαγμένη από απειλή, φόβο και κακοποίηση. Γίνεται όμως φανερό ότι όλα αυτά προϋποθέτουν πολιτεία που σέβεται έμπρακτα τη θεμελιώδη αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου (άρθ. 25§1 Συντ.), με ανάλογη οικονομική και προνοιακή πολιτική, ικανή να προσφέρει ελπίδα και ουσιαστική αρωγή στους κοινωνικά ασθενέστερους, που την έχουν ανάγκη.

γ) Υπό το πρίσμα του σύγχρονου νομικού πολιτισμού, η ζωή έχει ίδια αξία για όλα τα μέλη της ανθρωπότητας, άνδρες και γυναίκες. Για κανέναν η αξία της δικής του/της ζωής δεν μπορεί να λογίζεται ως προνομιακά ανώτερη από εκείνη των άλλων. Μόνο στους Νέους Χρόνους κατέστη εφικτό φιλοσοφικά και δικαιοπολιτικά να συνειδητοποιηθεί με πληρότητα ότι *κάθε* ανθρώπινο ον είναι ελεύθερο πρόσωπο, επί ίσοις όροις με κάθε άλλο πρόσωπο της οικουμένης. Άρα, αξίζει ίσου σεβασμού και προσοχής με κάθε άλλον, ως φορέας αυτονομίας, αξιοπρέπειας και θεμελιωδών δικαιωμάτων. Χωρίς καμία διάκριση, άρα *ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυλή, την εθνικότητα, το θρήσκευμα που πρεσβεύει, τον σεξουαλικό προσδιορισμό του/της.*

Κατά συνέπεια, η αφαίρεση της ζωής άλλου με δόλο αποτελεί την κατεξοχήν πράξη με έντονη ηθική απαξία που αξίζει να είναι αξιόποινη από *όποιον* κι αν διαπράττεται, εις βάρος *όποιου* κι αν πέφτει θύμα της. Η βίαιη αφαίρεση της ζωής ισοδυναμεί με φυσική εξόντωση, δηλαδή κατάργηση του άλλου ως προσώπου στο σύνολο των ιδιοτήτων του/της.

Το θύμα δεν είναι απλώς άλλος ένας ζών οργανισμός, αλλά και ηθικό υποκείμενο, πολίτης, άτομο προικισμένο με ιδιοπροσωπία, με ποικίλα γνωρίσματα, έμφυτα ή επίκτητα, που τρέφει προσδοκίες, ακολουθώντας κάποιο δικό του/της σχέδιο ζωής, στο οποίο ενέχονται και άλλα πρόσωπα. Επομένως, τέτοια πράξη φέρει υπέρτατο βαθμό απαξίας, ακόμη κι όποτε τελείται από γυναίκα εις βάρος άνδρα. Το κρίσιμο είναι ότι ο φόνος διαπράττεται από άνθρωπο εις βάρος άλλου *ανθρώπου*. Εν προκειμένω, η κατά το είδος υποστατή διαφορά φύλου μεταξύ ανδρών και γυναικών αίρεται με την *υπαγωγή* και των μεν και των δε στην *έννοια γένους «άνθρωπος»*.

Απεναντίας, η σκέψη να καθιερωθεί ειδική μορφή ανθρωποκτονίας με θύμα γυναίκα δεν συνάδει με αυτήν τη δικαιοφιλοσοφική πρωταρχική παραδοχή. Εισάγει ένα ρήγμα στο ανωτέρω ισοκρατικό και χειραφετητικό ιδεώδες, με το να προτείνει μια διακριτική αντιμετώπιση της ανθρωποκτονίας γυναικών ειδικά. Τοιουτοτρόπως αποχωρίζει με ανισότιμο τρόπο τη μισή ανθρωπότητα, τον γυναικείο πληθυσμό, ως εν δυνάμει θύματα ανθρωποκτονίας από το υπόλοιπο μισό της ανθρωπότητας.

δ) Η συζητούμενη πρόταση υπονομεύει από μόνη της τη θέση που προασπίζει. Η πρόταση να τυποποιηθεί σε ποινικό νόμο ο φόνος γυναίκας ως επιβαρυντική εκδοχή ανθρωποκτονίας εξυπονοεί, πιθανώς αθέλητα, ως δικαιολογητικό λόγο ότι οι γυναίκες τελούν σε δυσμενέστερη θέση σε σύγκριση με τους άνδρες. Ότι δηλαδή οι γυναίκες πλήττονται γενικώς από κάποια εκ φύσεως δοσμένη ή κοινωνικά και πολιτισμικά πλασμένη μειονεξία, με αποτέλεσμα να διατελούν σε υποδεέστερη κατάσταση εν συγκρίσει με τους άνδρες.

Ακριβώς κάτι τέτοιο όμως έχει ενσφηνωθεί στο υποσυνείδητο και στο υπερεγώ σχεδόν κάθε γυναικοκτόνου, για να χρησιμοποιήσω δύο κρίσιμους όρους της ψυχανάλυσης. Στοιχείο του φονικού δόλου είναι και η στρεβλή πεποίθηση του δράστη ότι η ύπαρξη των γυναικών είναι, κατά βάση, παραπληρωματική, αν όχι υποτακτική, προς την ύπαρξη των ανδρών. Σε κάθε περίπτωση πάντως, αυτό που αξιώνεται στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης είναι με την επιμέτρηση της ποινής να καθορίζεται η ανάλογη και δίκαιη τιμωρία του εγκλήματος, με βάση τη βαρύτητα της πράξης και το βαθμό ενοχής του υπαιτίου γι' αυτή (άρθ. 79§1 Ποινικού Κώδικα).

Πιθανώς, ενίοτε στη δικαστική πράξη -αραιότερα πάντως από ό,τι στο παρελθόν- επιδεικνύεται αδικαιολόγητα κάποια κακώς νοούμενη επιείκεια υπέρ ανδρών δραστών γυναικοκτονίας, με τον αβάσιμο προϋδεασμό ότι πρόκειται για λεπτό ζήτημα οικογενειακού βίου των εμπλεκόμενων μερών. Άλλοτε, πάλι, γίνεται βιαστικά από το δικαστήριο μια ευνοϊκή παραδοχή υπέρ του δράστη, π.χ. ότι επρόκειτο για περιστατικό βρασμού ψυχικής ορμής του άνδρα («έγκλημα πάθους») ή για δήθεν έγκλημα «τιμής» ή ότι το ίδιο το θύμα «προκάλεσε» δήθεν τον βιαστή ή δολοφόνο του.

Στο βαθμό που τέτοια προαντίληψη υπεισέρχεται στην κρίση του δικαστηρίου, αλλοιώνεται η απαιτούμενη ευθυκρισία, στάση αναμφίβολα επικριτέα. Προσκρούει τότε στο αίτημα η δικανική κρίση να είναι «ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη» (άρθ. 93§3 Συντ.), βάσει πειστικών επιχειρημάτων.

2. Βαθύτερες συνιστώσες του φαινομένου

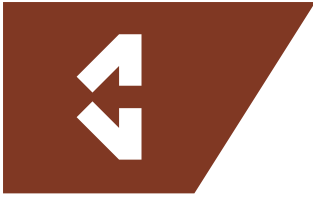
Ως προς το ζήτημα της γυναικοκτονίας, γίνεται φανερό ότι αναγόμαστε αναπότρεπτα σε ένα βαθύτερο κοίτασμα δοξασιών και πεποιθήσεων, σύμφυτο στη μακράιωνη μεν, αλλά παρωχημένη, παράδοση πατριαρχίας στις ανθρώπινες και τις κοινωνικές σχέσεις. Σύμφωνα με αυτό, υποτίθεται ότι οι γυναίκες είναι καμωμένες έτσι ώστε προορισμός τους είναι να συνεισφέρουν αλόγιστα στην ανάπτυξη και τη δράση των ανδρών, ως θυγατέρες προς τον πατέρα, ως συμπαραστάτες προς τους αδελφούς τους, ως πειθήνιο αντικείμενο πόθου για τους άρρενες, καθώς και ευπειθείς σύζυγοι των ανδρών τους.

Η πλήρης αναμόρφωση του οικογενειακού δικαίου το 1983 στη χώρα μας έθεσε τα θεμέλια για πιο ισότιμη και ισορροπημένη σχέση στην οικογένεια, μεταξύ ανδρών και γυναικών, γονιών και παιδιών. Η «αρχηγία» του άνδρα στην οικογένεια έχει καταργηθεί, η πατρική εξουσία ομοίως, όπως, επίσης, η προϊκα, στην αρχική μορφή του Αστικού Κώδικα.

Προηγήθηκε φυσικά μια αναγκαία διαδικασία ωρίμανσης των συνειδήσεων, σε συνάρτηση με τεκτονικές μεταβολές ύστερα από τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους, με αλληλένδετες διεργασίες, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές. Μέσα από αυτές αναδείχθηκε η γυναίκα σε αυτόνομη και αυτοδιάθετη προσωπικότητα που διεκδικεί *δικαιωματικά* πλέον ισότιμη θέση με τον άνδρα μέσα στην οικογένεια, αλλά και ευρύτερα στη σύγχρονη κοινωνία, την οικονομία, τον δημόσιο, ακόμη και τον πολιτικό βίο.

Μολονότι όμως η πατριαρχική παράδοση είναι αναντίρρητα απαρχαιωμένη κι απαξιωμένη στον σύγχρονο κόσμο, τουλάχιστον τον δυτικό, παρά ταύτα, επιβιώνει πεισματικά, χάρη στη δύναμη της αδράνειας κληρονομημένων ανορθολογικών πεποιθήσεων περί δήθεν κατωτερότητας των γυναικών. Η επιβίωση στοιχείων πατριαρχικού χαρακτήρα στη συνείδηση πολλών ανθρώπων έχει πολυπαραγοντική αιτία.

α) Λόγου χάριν, αναρωτιέμαι: πώς προσλαμβάνει πολύς κόσμος -που δεν διαθέτει ιδιαίτερη φιλολογική γνώση ούτε σοβαρές ανησυχίες γύρω από την ερμηνευτική θεολογικών πηγών- την πασίγνωστη ρήση του Ευαγγελίου στις τελετές θρησκευτικού γάμου «η δε γυνή ίνα φοβήται τον άνδρα»; Ή, ακόμη, πώς αντιλαμβάνεται ένας πιστός, στον δικό μας πλέον, ριζικά αλλαγμένο κοινωνικό και ιστορικό ορίζοντα, δύο χιλιάδες χρόνια αργότερα, την ευαγγελική ρήση «ο ανήρ κεφαλή της γυναικός εστί, όπως Χριστός της Εκκλησίας»;

Εύκολα μπορεί να παρασυρθεί κανείς στη σφαλερή γνώμη ότι τάχα θεία βούληση επιτάσσει η γυναίκα να φοβάται τον σύζυγό της, αντί του ορθού να τον «σέβεται». Άνδρας που τυχόν παρερμηνεύει το νόημα αυτών των ευαγγελικών φθεγμάτων και ενστερνίζεται το ρόλο ενός φόβητρου μέσα στην οικογένεια κατά βάθος είναι ήδη προδιατεθειμένος να εκδηλώσει κάποτε έμφυλη βία εναντίον της γυναίκας, αλλά και εις βάρος των παιδιών της οικογένειας, εκλαμβάνοντάς τα ως αδύναμα μέλη της, ανυπεράσπιστα μπροστά σε σαδιστικό ένστικτο του δράστη.

β) Αξιοσημείωτη είναι στην εποχή μας η αρνητική συμβολή των ΜΜΕ, ιδίως με υποτιθέμενα reality show, στη διάδοση ενός προτύπου γυναίκας ανίκανης να σταθεί ισότιμα απέναντι στον άνδρα ή, ακόμη χειρότερα, η οποία διεκδικεί με κάθε αντίτιμο από άλλες «διαγωνιζόμενες» την προτίμηση του περίβλεπτου άρρενος γόη του «παιχνιδιού». Ανάλογο μερίδιο ευθύνης έχει βεβαίως και το διαδίκτυο ως προς την υποτιμητική προβολή μιας ευτελούς εικόνας γυναίκας.

γ) Ωστόσο, μία από τις πιο καίριες αιτίες για την επιβίωση εμμονών πατριαρχικής φύσεως είναι ασφαλώς, χονδρικά μετά το 1980, η αποδιάρθρωση των μεταπολεμικών κοινωνιών ευημερίας και κοινωνικού κράτους προς ένα αποκρουστικό πρότυπο ελάχιστου κράτους και ασύδοτης αγοράς. Πρόκειται για ένα σπιράλ καθόδου των σύγχρονων κοινωνιών προς την απόγνωση που προκαλείται από το γεγονός ότι ο αποχαλινωμένος καπιταλισμός ολοένα λιγότερο προσφέρει ευκαιρίες μισθωτής απασχόλησης στους ανθρώπους, άνδρες και γυναίκες, με σταθερή εργασία, αξιοπρεπή αμοιβή και με κοινωνική ασφάλεια.

Αφού λοιπόν οι προσφερόμενες ευκαιρίες δεν επαρκούν για όλους, διεξάγεται ένας δαρβινικός αγώνας για την ατομική επιβίωση όποιων θα αποδειχθούν «ισχυρότεροι» ή πιο αδιάστακτοι εις βάρος άλλων. Σε ένα τέτοιο δυσοίωνα κοινωνικό και πολιτισμικό κλίμα οι συνάνθρωποι αντιμετωπίζονται ως ανταγωνιστές και εμπόδια για την επιτυχή πορεία καθενός ατόμου. Η συμβολική προαποδοχή της βίας ως όρου επιβίωσης απελευθερώνει τα χειρότερα ένστικτα και ιδεολογικές εμπλοκές του ανθρώπινου όντος. Εκτρέφει κατεξοχήν την *άρνηση του άλλου ως συνανθρώπου* και τη θεώρηση του άλλου μόνον ως μέσου για την επίτευξη ιδιοτελών σκοπών, επιθυμιών και παρορμήσεων.

δ) Σε αυτό το φθαρμένο υπέδαφος φύονται αρνητικές αξίες ζωής, όπως ατομικός, αλλά και συλλογικός, εγωισμός, υπεροχή των ανδρών έναντι των γυναικών, ξενοφοβία, ρατσισμός, εθνικισμός, σκοταδισμός, συνειδητή αδιαφορία ή εχθροπάθεια για όσους βρίσκονται σε χειρότερη μοίρα από εμάς ή απλώς είναι «διαφορετικοί». Ως επί το πλείστον, εκδηλώνονται εις βάρος κοινωνικά αδύναμων ανθρώπων, αλλοδαπών, προσφύγων ή μεταναστών, ακόμη και Ελλήνων και Ελληνίδων, όπως οι Ρομά. Μεταξύ άλλων ευάλωτων ομάδων ως υποψήφιων θυμάτων, στο υποσυνείδητο μιας καθόλου αμελητέας κοινωνικής μερίδας ανδρικού πληθυσμού, συγκαταλέγονται ατυχώς τα παιδιά και οι γυναίκες.

Ουκ ολίγα άτομα ξεσπούν εις βάρος άλλων, εκτονώνοντας ασυλλόγιστα ή και εγκληματικά συσσωρευμένο θυμό. Αυτός όμως εκκολάπτεται συχνά από γενικότερες αιτίες, που εκείνοι αδυνατούν να σκεφθούν ώριμα, οι οποίες, είναι αλήθεια, επενεργούν με τρόπο διάχυτο μέσα στο κοινωνικό σώμα, άρα εκφεύγουν κατά πολύ από τον ατομικό έλεγχο καθενός. Εξού και η έξαρση της ενδοοικογενειακής βίας κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτή παροξύνεται μάλιστα με την παρατεινόμενη παγκόσμια οικονομική κρίση από το 2008 και εντεύθεν, συν τη συνεχιζόμενη πανδημία. Με τη γυναικοκτονία να ξεπροβάλλει ως η κορυφή του παγόβουνου, όπως είπαμε στην αρχή.

Συμπέρασμα

Εν κατακλείδι, η κείμενη ελληνική νομοθεσία δεν χρήζει τροποποίησης επί το αυστηρότερον ως προς τον κολασμό ανθρωποκτονίας εις βάρος γυναίκας. Αυτό που απαιτείται είναι στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης το δικαστήριο, κατά τη δικαστική επιμέτρηση της ποινής, να λαμβάνει υπόψη του την επιπρόσθετη ηθικονομική απαξία που εγκλείει η πράξη δράστη που παρωθείται από τη βάρβαρη ιδέα ότι η γυναίκα οφείλει τάχα υποταγή στον άνδρα, σε σημείο ώστε αυτός να φθάνει σε φόνο «απείθαρχης» γυναίκας.

Ορθώς έχει νομοθετηθεί ότι στοιχεία που λειτουργούν εις βάρος του υπαίτιου είναι, μεταξύ άλλων, η ιδιαίτερη σκληρότητα, η εκμετάλλευση της εμπιστοσύνης του θύματος, καθώς και το γεγονός ότι το θύμα δεν μπορούσε να προστατεύσει τον εαυτό του (άρθ. 79§5, περ. β', γ', δ' Ποινικού Κώδικα). Παρομοίως, όταν το έγκλημα έχει τελεστεί κατά παθόντος ή παθούσης η επιλογή του οποίου/της οποίας έγινε λόγω χαρακτηριστικών φύλου (άρθ. 82^Α Π.Κ.).

Κατά τα λοιπά, από κανέναν δεν πρέπει να διαφεύγει ότι απαιτείται η λήψη συντονισμένων και σοβαρών μέτρων προστασίας από την πολιτεία υπέρ των θυμάτων της έμφυλης βίας, όπως αρμόζει σε *κοινωνικό κράτος δικαίου*. Παράλληλα, απαιτείται και μια δέσμη ειδικών μέτρων και δράσεων, με σταθερές δομές στήριξης των θυμάτων, προκειμένου να γίνει επιτέλους κοινό κτήμα στη συνείδηση της κοινωνίας ότι οι γυναίκες είναι αυτοκαθοριζόμενες προσωπικότητες, σε ισότιμη βάση με τους άνδρες σε όλα τα πεδία του ιδιωτικού, του δημόσιου και του πολιτικού βίου.

Παρόμοια συνειδητοποίηση θα αποβεί απελευθερωτική όχι μόνο για εντελή χειραφέτηση των γυναικών, αλλά και για τους ίδιους τους άνδρες. Μια καθόλου ασήμαντη μερίδα τους θα χρειαστεί να υπερβεί αναχρονιστικά εσωτερικά ελλείμματα, που τους κρατούν δέσμιους σε μια κατάσταση βαναυσότητας και λειψής ανθρωπιάς.

ΕΝΑ

**Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών**

ΕΝΑ Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

** Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις
του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή
και στο σύνολό της το ΕΝΑ*

